

Програма екзамену є нормативним документом для контролю знань випускників, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, освітній ступінь молодшого бакалавра та бажають продовжити навчання на соціологічному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна для здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 054 «Соціологія», а також отримати другу вищу або паралельну освіту. Програма складається з питань за базовими дисциплінами, критеріїв оцінювання, а також рекомендованої літератури.

Вступ до соціології. Об'єкт, предмет і функції соціології. Специфіка соціологічного аналізу соціальних явищ і процесів. Поняття та феномени соціологічного мислення. Структура соціологічної системи знання. Фундаментальна та прикладна, теоретична (макро- та мікросоціологія) та емпірична соціологія. Рівні соціологічного знання. М. Буравой про професійну (академічну), прикладну (замовну), критичну і публічну соціологію. Категоріальний апарат соціологічної науки: фактори розвитку. Соціологія в системі наук про суспільство і людину. Соціологія і філософія, соціологія і історія, соціологія і математика, соціологія і соціальна психологія тощо. Поняття та основні персоналії протосоціології. Історичні, соціокультурні та теоретичні передумови виникнення соціології як самостійної науки. Періодизація розвитку соціології (за М. Елброу). Сучасний стан, основні напрямки та проблеми соціологічної науки в Україні. Поняття та види професійної соціологічної діяльності. Соціоінженерна, викладацька та науково-дослідна робота в галузі соціології. Основні компетентності соціолога-професіонала (знання, вміння, навички, професійно-ділові якості). Поняття професійної етики. Професійний кодекс соціолога. Основні положення професійного кодексу соціолога — члена Соціологічної асоціації України.

Історія соціології. Предмет історії соціології. Проблема періодизації історії соціології та можливі критерії виділення етапів в історико-соціологічному процесі. Методологічна проблематика дослідження суспільства та її еволюція. Особливості виникнення та розвитку соціології в окремих країнах (Франція, Великобританія, Німеччина, Італія, Росія, США та ін.). Основні підходи до аналізу історико-соціологічного процесу: хронологічний, проблемний, національний, персоніфікований та ін. Позитивізм О. Конта. О. Конт про завдання соціології. Закон трьох стадій інтелектуального розвитку суспільства (за О. Контом). Особливості біолого-еволюційної соціології. Органіцизм Г. Спенсера, його вчення про загальну еволюцію. Характеристика соціального організму через його функції. Передумови виникнення психологічного напрямку в соціології. Психологія народів (В. Вундт). Психологія натовпу (Г. Лебон). Теорія наслідування (Г. Тард). «Генезис» та «телезис» у концепції Л. Уорда. Інстинктивізм у соціології. Соціологічні аспекти психоаналізу. Роботи

3. Фройда «Незадоволеність культурою», «Майбутнє однієї ілюзії», «Тотем та табу». Загальна характеристика та коло проблем інтеракціонізму. Теорія «дзеркального Я» Ч. Х. Кулі. Символічний інтеракціонізм Дж. Г. Міда. У.Томас та Чиказька школа в соціології. Поняття установки та «теорема Томаса». Формальна соціологія Ф. Тьонніса. Робота Ф. Тьонніса «Спільнота та суспільство». Головні поняття соціологічної концепції Г. Зіммеля. Культура в концепції Г. Зіммеля. Робота Г. Зіммеля «Філософія грошей». Матеріалізм як теорія пізнання. Матеріалістичне розуміння історії. Вчення про класову боротьбу. Теорія ідеології. Роботи К. Маркса та Ф. Енгельса: «Капітал», «До критики політичної економії. Передмова»,

«Походження сім'ї, приватної власності та держави». Розуміюча соціологія М. Вебера. Ідеальнотипічний метод пізнання соціальних явищ. Веберівська інтерпретація капіталізму. Соціологія релігії М. Вебера. Політична соціологія М. Вебера. Роботи М. Вебера «Політика як покликання та професія», «Наука як покликання та професія». Соціологізм Е. Дюркгейма: методологія та онтологія. Поняття соціального факту. Поняття інституту й соціальної функції у концепції Е. Дюркгейма. Соціологія релігії Е. Дюркгейма. Роботи Е. Дюркгейма «Правила соціологічного методу» та

«Про поділ суспільної праці». Завдання та метод соціології у концепції В.Парето. Теорія соціальної поведінки В. Парето. Теорія еліт В. Парето.

Історія емпіричної соціології. Передумови виникнення емпіричної соціології (історичні, соціокультурні, методологічні). Основні етапи розвитку вітчизняної емпіричної соціології. Провідні дослідницькі центри в Україні. Емпірична соціологія в Західній Європі. Вихідні позиції емпіричної соціології у Франції: різні уявлення про соціальну реальність в

«соціальній фізиці» О. Конта й «соціальній фізиці» А. Кетле. Концепція соціального факту Е. Дюркгейма та її емпіричне обґрунтування в роботі «Про самогубство». Зародження емпіричної соціології в Англії. Робота Ч.Бута «Життя й праця населення Лондона»: вихідні завдання й практика масових соціальних обстежень. А. Баулі й перші спроби використання вибіркового методу в соціальному обстеженні. Значення вибіркового методу для становлення емпіричної соціології. Г. Спенсер і його підхід до обґрунтування методології нової науки про суспільство. Опора на факти в роботі Г. Спенсера «Основи соціології». Американська емпірична соціологія: Чиказька школа та її роль у становленні емпіричної соціології. Дослідження представників Чиказької школи. «Польський селянин у Європі й Америці»: методологія й методи дослідження. Виникнення індустріальної соціології Е. Мейо та Хотторнські експерименти: вихідні позиції й основні результати, методи досліджень. Робота С. Стауффера «Американський солдат»: основні завдання дослідження, використання кількісних методів аналізу емпіричних даних. П. Лазарсфельд, його роль у розвитку методів емпіричної соціології та дослідженні засобів масової інформації. Робота П.Лазарсфельда «Мариєнталь». Робота Р. Лінда та Х. Лінд «Пересічне місто»: мета й завдання дослідження, методи збору інформації. Використання методів емпіричної соціології в електоральних опитуваннях Дж. Геллапа, Е. Роупера, А. Кросслі.

Історія української соціології. Історичний контекст виникнення та розвитку української суспільної думки у XVI–XIX ст. Головні риси української суспільної думки у XVI–XIX ст. Ідеї та діяльність М.Драгоманова в

українській соціології кінця XIX–початку XX ст. Соціологічна творчість І. Франка. Проєкт створення наукової соціології Б.Кістяківського. Наукова діяльність М. Ковалевського в контексті української, російської та світової соціології. Генетична соціологія М.Грушевського. Специфіка української соціологічної думки другої половини XIX–початку XX ст. Сучасна українська соціологія: основні дослідницькі центри, представники, напрямки теоретичних та емпіричних досліджень.

Соціологія: основи теорії. Мультипарадигмальність соціології. Синтетичні теорії в соціології. Постмодерн та необхідність нового соціологічного знання. Законодавча соціологія та соціологія інтерпретативна. Поняття «соціальне».

«Соціальна дія» як родове поняття в соціології. Модель одиничної дії Т.Парсонса. Поняття соціальної реальності. Подвійна природа соціального простору (за П. Бурдьє). Органічна та механічна солідарність. Типологія соціальної дії М. Вебера та Ю. Хабермаса. Типові змінні Т. Парсонса. Соціальні взаємодії: різновиди, принципи регуляції. Відносини панування-підлеглості (ієрархічні взаємодії). Влада. Система соціальних інститутів. Ознаки суспільства. Структурна композиція суспільства. Загальна теорія систем у соціології. Суспільство як система, що самоорганізується. Типологія суспільств. Соціокультурні відмінності модерну й постмодерну. Теорії інформаційного суспільства. Постфордизм. Інформаціональний капіталізм. Теорія гнучкої спеціалізації. Соціокультурні ефекти глобалізації. Соціальні властивості культури. Соціально-історичні системи уявлень про світ: міф, релігія, ідеологія. Цінності та норми. Девіантна поведінка. Соціальна диференціація та соціальна нерівність. Засади соціальної стратифікації. Соціальна мобільність. Маргінальність.

Рекомендована література:

Підручники, навчальні посібники

1. Волович В. І. Соціологія : підручник. ЦУЛ : Київ, 2019. 808 с.
2. Гіденс Е. Соціологія / пер. з англ. Київ : Основи. 1999. 726 с.
3. Історія української соціології : навчальний посібник / за заг. ред. К.Батаєвої, В. Бурлачука, В. Степаненка. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 392 с.
4. Лобанова А. С., Калашнікова Л. В. Соціологія. Вступ до спеціальності: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : Каравела, 2022. 308 с.
5. Паніна Н. В. Професійна етика і соціологія в Україні (до прийняття Кодексу професійної етики соціолога САУ). *Громадська думка*. 2004. № 4. С. 35-37.
6. Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ТанDEM. 1996. 271 с.
7. Сокур'янська Л. Г. Вступ до соціології : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.
8. Соціологія : Теорії середнього рівня : навчальний посібник / за наук ред. Ю.Ф.Пачковського [Н. В. Коваліско, Т. Д. Лапан, Н. Й.Черниш та ін.]. Київ : Каравела, 2020. 356 с. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Sotsiologhiia-Teorii-serednoho-rivnia-za-redYU.F.-Pachkovskoho-Navch.-posibnyk-2020.pdf>
9. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства : підручник / пер. з пол. Львів : Колір ПРО, 2020. 799 с.
10. Якуба О. О. Соціологія. Харків : Константа, 1996. С. 10-13.
11. Giddens, Anthony. 2006. *Sociology* (5th edition), Polity, Cambridge.

Словники, енциклопедії, довідники

1. Outhwaite W. (ed.). *The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought* (2nd ed.). Blackwell Publishing, 2006.
2. Calhoun, Craig (ed.). *Dictionary of the Social Sciences*. – Oxford University Press, 2002.
3. Scott, John & Marshall, Gordon (eds). *A Dictionary of Sociology* (3rd Ed.). Oxford University Press, 2005.

Допоміжна література

1. Бабенко С. С. Соціологія і соціологи в глобальному вимірі. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2010. № 4. С. 196-206.
2. Климанська Л. Д., Савка В. Є. Соціологія соціальних проблем : навч.

посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 208 с.

3. Спеціальні та галузеві соціології : навч. посіб. / Л. Д. Климанська та ін. / за заг. ред. В. М. Пічі. Львів : «Новий Світ-2000», 2022. 422 с.

4. Лобанова А., Петрухін С. Соціологічні ідеї Микити Шаповала: історична репрезентація. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 2. С. 90-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2020_2_8_6.

5. Мельниченко А. А. Соціальна інженерія як фактор забезпечення стійкого розвитку соціальних систем. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 1. С. 73-78.

6. Пандемія COVID-19 в Україні: соціальні наслідки / за наук. ред. В. П. Степаненка. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2021. 406 с.

7. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування : підручник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 342 с.

8. Сальнікова С. А. Вибірка у соціологічному дослідженні : підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 24 с.

9. Соціологія : навч. посібник / за ред С. О. Макєєва. Київ : Українська Енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1999. С. 5-24.

10. Соціологія : терміни, поняття, персоналії : навчальний словник-довідник / за ред. В. М. Пічі. Київ : Каравела, Львів : Новий Світ-2000, 2002. 480 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Теоретичне випробування спрямоване на виявлення навичок самостійного творчого мислення й письмового послідовного викладу власних думок. Відповідаючи на питання з екзамену, абітурієнт повинен показати вміння чітко, логічно й грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, точно і повно відтворювати факти, прізвища, назви праць теоретиків, конкретні концепції та аналізувати їх, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки.

Оцінка фахового вступного випробування (за шкалою від 100 до 200 балів). Максимальна кількість балів, яку може отримати абітурієнт за результатами фахового екзамену, – 200 балів.

Вступники, які набрали за шкалою 100-200 менше ніж 100 балів, отримують незадовільну оцінку та не допускаються до участі у конкурсному відборі.

Кількість балів за відповідь на кожне питання розподіляється таким чином:	1 питання	2 питання
Повнота, логічність і послідовність розкриття теми	20 балів	20 балів
Самостійність відповіді	20 балів	20 балів
Знання теоретичного матеріалу (з точними посиланнями на назви праць теоретиків, конкретні концепції), вміння аналізувати їх, виділяти причинно-наслідкові зв'язки	30 балів	30 балів
Аргументованість висновків, вміння відрізняти головне від другорядного	30 балів	30 бали
Усього	100 балів	100 балів

Голова фахової
атестаційної комісії

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Затверджено на засіданні Приймальної комісії
Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна
Протокол № 2 від 20 березня 2025 року

Відповідальний секретар
Приймальної комісії

Ганна ЗУБЕНКО